

Tornai Szabolcs

A felülemelkedettség művészete

Hitel Kiadó, 2025. október

A tradicionális metafizika talaján állva és onnan némelykor elrugaszkodva tárgyalja a szerző a létezés alapvető és végső kérdéseit, nem hallgatva el a szerelem és szexualitás témáját sem. A kötet célja a jó értelemben vett provokáció, a gondolatébresztés, a termékeny vita és eszmecsere előmozdítása, valamint a buddhista-szkeptikus felülemelkedettséghez (upekkha, ataraxia) szükséges támpontok megadása.

Tornai Szabolcs 1971-ben született Budapesten. Író, filozófus, szerkesztő. Ez a nyolcadik önálló kötete.

Részlet a műből

1.

Nem önmagam vagyok, hanem önmagam szemlélője vagyok.

2.

A buddhizmus az előrelátó önfelszámolás apológiája és metodikája. Felismerve, hogy minden elmúlik, még maga a buddhizmus is, a buddhista elébe megy az elmúlásnak, megelőzi az elmúlást. Ő előbb múlik el, mint maga az elmúlás. Előbb múlva el, mint maga az elmúlás, egyáltalán nem bánkódik, mert tisztában van a buddhizmus három (a tilakkhanával, a létezés három fő ismertetőjegyével – dukkha, anicca, anatta – szorosán összefüggő) fundamentális és látszólagos ellentmondásával: 1. Noha minden és mindenki elmúlik, végső soron nincs senki és semmi, aki és ami elmúlhatna. 2. Noha a hön áhított cél a megvilágosodás, a felébredés, a megszabadulás és a nibbánába jutás, és persze a szenvedés megszüntetése, végső soron nincs senki, aki megvilágosodhatna, felébredhetne,

megszabadulhatna, nibbánába juthatna, és végső soron nincs senki, aki szenved, és megszüntethetné a szenvedést, azt a szenvedést, amely szintén nincsen, hiszen nincs senki, aki szenved. 3. Noha úgy tűnik, mintha önmagáért törekedne és gyakorolna, végső soron egyáltalán nem önmagáért vagy másokért törekszik és gyakorol, hanem senkiért és semmiért.

3.

Adi Da Samraj, az amerikai guru szerint a tökéletes gyakorlat ez:

Légy a tudat.

Szemléld a tudatot.

Haladj meg mindent a tudatban.

4.

Abban alighanem egyetértés van, hogy a buddhizmus abszolútumellenes, és elvet bármiféle végső szubsztanciát és princípiumot. 1. Csakhogy a tudat nem végső princípium és nem abszolútum, mivel túl van minden kettősségen, az elme által kreált feltétlen-feltételes kettősségén is. 2. Mivel Buddha csak a hat érzékszervvel felfogható világról beszélt (sabba – tapasztalási egész), ezért bár technikai értelemben valóban nem volt se materialista, se nihilista, mégis egy materialisztikus és nihilisztikus tant hozott létre, tehát nemcsak szubsztancia-tagadó, hanem, úgy tűnik, tudattagadó is volt.

5.

Kisvártatva olyasmit pillantottam meg, ami egyáltalán nem volt játék. Az egyik homokdűnén fújtató bika bukkant fel! Körbenézett, és nyilvánvaló volt, hogy azt lesi, van-e még rajta kívül más élőlény a közelben. Szóltam tevémnek, hogy üljenek le, és pihenjenek meg, én pedig néhányat léptem a bika felé, de ezt csak azért mertem megtenni, mert a robosztus állat messze volt.

A bika egyszer csak elkezdett vágatni felém, és hatalmas porfelhőt vert fel. Mivel elmenekülni nem tudtam, nem tehettem mást, álltam mozdulatlanul, mint a cövek. Ahogy közeledett, egyre jobban kivehettem, hogy egyáltalán nem olyan bika, mint amilyennel egy torreador küzd az arénában.

Sokkal félelmetesebb volt!

Akkorának tűnt, mint egy kéttonnás rinocérosz. Ide-oda rángatta busa oroslánfejét, amelyből két nagy szarv meredt ki, s nagy szárnyaival úgy verdesett, mint egy vitézsas. Ahogy közeledett, azt is észrevettem, hogy szőre egyre fehérebb és vaskosabb. Aztán olyan lett a bundája, mint a frissen esett hó. Akkora port kavart fel maga mögött, hogy elsötétült az ég.

Arra gondoltam, talán egyetlen esélyem az életben maradásra, ha megérzi rajtam az oroslánbőr köpönyeg szagát, s a meglepetéstől talán lefékez. Iszonytató sebességgel robogott felém, és már hallottam is a zihálását. Aztán két szarvát előreszegezte, s ekkor tudtam, mindjárt végem.

Elhatalmasodott rajtam a rettegés, mégis beletörődve vártam, hogy a bika felökleljen.

Lehunytam a szemem a döfés előtt.

Elnyújtott, végtelen pillanat...

Aztán kinyitottam a szemem, és a fenevad ott állt az orrom előtt. Nem fúj-
tatott. Nyugodt volt, s oly mozdulatlan, mint egy szobor.

Ekkor kinyújtottam a kezem, hogy megérintsem a bundáját. Legnagyobb
meglepetésemre igazi hó fedte a testét! Kezemmel gyorsan kikanalaztam belőle
egy darabot, és mohón a számba tömtem. Elragadtatottan jöttem rá, hogy ez
a furcsa bika az oázis a sivatagban. Addig kanalaztam magamba hóprémjét,
míg teljesen el nem múlt a szomjam. Közben két tevém is feltápászkodott, és
a bika mellett állva, mohón nyalogatták róla az életmentő havat. Miután ők is
végeztek, a bika sarkon fordult, és amilyen gyorsan hozzám robogott, ugyan-
olyan széleseben el is vágatott. Sasszárnyait kitérve most már a homok felett
suhant, nem verte föl a port, aztán eltűnt a távoli homodűne mögött...

*

- Szervusz - mondom álmélkodva. Ekkor észreveszem, hogy én is meztelen
vagyok, és rajtam is napruha van. - Te vagy Zeusz?

- Igen - feleli széles mosollyal. - Gondolom, azt hitted, szakállas, idős pacák
vagyok, ahogy gyakran ábrázoltak az ókorban. Utálok a szakállt, és nem érint
az öregedés. Nekem a téridő csak apró segédeszköz, mint nektek egy vonalzó
vagy mérőszalag.

Zeusz előtt állva el vagyok képedve attól, hogy jóval fiatalabb, mint én. Ami-
kor látja, hogy nehezen jutok szóhoz, ezt mondja:

- Ugye tudod, hogy nem most találkozunk először?
- Nem emlékszem arra, hogy korábban láttalak volna - felelem.
- Hófehér bika sasszárnyakkal. Dereng valami? - kacsint rám Zeusz.
- Ó, bocss, hogy nem ismertelek fel!
- Semmi gond

6.

Minden álmmal és révületemmel sokat foglalkozom, de mostanában főként
egy középkori álmom köti le a figyelmemet. Mint valami rövidfilmet, ezt is több-
ször lejátszom magamban, mert minél jobban át akarom élni és meg akarom érteni.

Egy szörnyű kivégzés szemtanúja vagyok. Az eretneket középkori szokás
szerint megégetik, és testéből görcsös rángatózások közepette elszáll az élet.
A tömeg részint unottan, részint szájtátva bámulja a férfi kínhalálát. Ezután
megfeketedett hulláját komótosan leemelik a máglyáról.

Csakhogy az igazi attrakció ezután következik!

A férfi kormos holttestét erős hóhérok közrefogják, és végtagjait serényen
mozgatva megsétáltatják a tömegben. A pellengérré állításnak ez egy merőben
új változata, amelyet nemrég vezettek be a városban. Az ítéletben pontosan elő
van írva a friss holttest nyilvános megjárata.

Peckesen lépdel a fekete hulla, közben meg-megbicsaklik, míg a hóhérok
néha elröhögik magukat, a tömeg pedig irtózáttal vegyes szájalommal nézi
a körmönfont parádét.

A macskaköves főtéren állva tetőtől talpig eltölt a rettenet, és úgy érzem, képtelen vagyok tovább elviselni a látványt.

Ekkor azonban arra figyelek föl, hogy a hulla éledezik! Csodák csodája, már nem fogják és mozgatják a hóhérok, hanem saját erejéből jár. Most már élettől duzzadó, kivirult dalia, aki magabiztos mosollyal ballag az emberek között, és semmi jele annak, hogy az imént megégették. Lányok, asszonyok szaladnak oda hozzá, és kacagva, sivalkodva ölelgetik, csókolgatják a büszke fiatalembert. A papok hüledezve nézik, és a Sátán művének tartják a tüneményt.

7.

A Rigvédában olvasható az a passzus (1. 164. 20.), amely a tudat legősibb, legpontosabb, legszemléletesebb leírása: „Két madár, elválaszthatatlan jóbarát, ugyanazon a fán ül. Kettejük közül az egyik az édes fügét eszi, a másik nem eszik, csak figyel.” Ez a passzus szó szerint megtalálható a Mundaka-upanisadban (3. 1. 1.) és a Svétásvatara-upanisadban is (4. 6.).

Világos, hogy az a madár, amely nem eszik, csak figyel, az elfogulatlan és szabad szemlélő, maga a tiszta és határtalan tudat. Ezzel szemben a másik madár a feltételektől függő, véges és egyéni tudatiság, amely egy korlátolt, karmikusan kötött és halandó lényben testesült meg.

Rendkívül furcsa, hogy a Felébredett nem tudott az emberben lévő kétféle tudatiságról, ő csak az elsőt ismerte és elemezte (lásd a hat érzékszerv tudatos-sága, a 12 tagú létesülési láncolat, a személyiséget alkotó öt halmaz), a másiktól olyannyira nem tudott, hogy még csak nem is tagadta; úgy tűnik, nem létezett számára.

8.

Mi a tiszta tudat?

1. A tiszta tudat a csak-tudat (csittamatra).

2. A tiszta tudat, a csak-tudat tapasztalata az, amikor a tudat önmagát tárgy nélkül – azaz támasztalanul (nirálambana) – tapasztalja.

3. A tiszta tudat, a csak-tudat tapasztalatához nincs szükség tárgyra.

4. A tiszta tudat, a csak-tudat azt jelenti, hogy végső soron nincsenek tudat-tárgyak – nincsenek tudattartalmak, nincsenek jelenségek, nincsen énvilág –, és csak a tiszta tudat, csak a csak-tudat (csittamatra) „van”.

5. Próbáld ki: a megrögzött kifelé figyelés – a tudattárgyak, tudattartalmak, jelenségek, az énvilág folytonos tapasztalása – helyett figyelj „befelé”, fordítsd figyelmedet vélt „önmagad”, a „saját” tudatod felé.

6. A tudat csak önmaga irányában, önmaga felé visszafordulva (metanoia, conversio) – tehát tárgyaitól és támaszaitól megszabadulva, azaz támasztalanul (nirálambana) – képes meghaladni önmagát, és visszatérni a forráshoz.

7. Amikor sem a lét, sem a nemlét nem jelenik meg a tudatban, akkor tárgyi támasz híján – azaz támasztalanul (nirálambana) – a tudat önmagában, önmaga forrásában nyugszik.